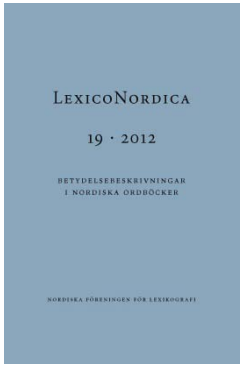

LexicoNordica

Forfatter:	Lisa Loenheim [Lexins svenska lexikon]	
Anmeldt værk:	<i>Lexins svenska lexikon</i> , 4 uppl. Utarbetad vid Lexikaliska institutet, Göteborgs universitet, under ledning av Sven-Göran Malmgren. Projektledare för webbversionen: Viggo Kann, Kungliga Tekniska Högskolan. Ansvarig på Språkrådet: Christian Mattsson. Stockholm: Språkrådet 2011. Internetlänk: < http://lexin.nada.kth.se >.	
Kilde:	LexicoNordica 19, 2012, s. 295-316	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/lexn/issue/archive	

© LexicoNordica og forfatterne

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Lexins svenska lexikon

Lisa Loenheim

Lexins svenska lexikon, 4 uppl. Utarbetad vid Lexikaliska institutet, Göteborgs universitet, under ledning av Sven-Göran Malmgren. Projektledare för webbversionen: Viggo Kann, Kungliga Tekniska Högskolan. Ansvarig på Språkrådet: Christian Mattsson. Stockholm: Språkrådet 2011. Internetlänk: <<http://lexin.nada.kth.se>>.

1. Inledning

Lexins svenska lexikon (2011) är en elektronisk inlärningsordbok och en del i projektet ”Lexikon för invandrare” (LEXIN). Lexinprojektet initierades av Skolöverstyrelsen i Sverige i slutet av 1970-talet och förlades till Göteborgs universitet med Martin Gellerstam som vetenskaplig ledare. Syftet var att tillgodose det uppkomna behovet av tvåspråkiga lexikon för nyanlända invandrare. Som underlag till lexikonen utarbetades en svensk ordbok, Svenska ord – med uttal och förklaringar. Denna utkom som tryckt ordbok 1984 och följdes av två utökade upplagor under 1990-talet. Sedan 1994 finns den enspråkiga ordboken fritt tillgänglig via en internetlänk jämte de tvåspråkiga lexikonen i Lexinserien (Gellerstam 1999:6; Hult et al. 2010:800–802).

Föreliggande fjärde upplaga (2011) av Svenska ord finns endast i elektroniskt format, under namnet Lexins svenska lexikon. Ordboken har tillkommit genom en omfattande bearbetning av förra upplagan utförd vid Lexikaliska institutet, Göteborgs universitet, på uppdrag av Språkrådet – som numera ansvarar för Lexinprojektet – och i tekniskt samarbete med Kungliga tekniska högskolan,

KTH. För enkelhetens skull kommer jag i det följande att omtala den nya upplagan som Svenska ord 4, i analogi med tidigare upplagor.

Personerna bakom ordboken är medarbetarna Daniel Berg, Sture Berg, Louise Holmer, Ann-Kristin Hult, Christian Sjögren, Emma Sköldberg, Maria Toporowska Gronostaj samt projektledaren Sven-Göran Malmgren vid Lexikaliska institutet. För arbetet med webbversionen står Viggo Kann, KTH, som projektledare och ansvarig på Språkrådet är Christian Mattsson. Arbetet med uppdateringen har dokumenterats i Hult et al. (2010) och Malmgren (2012).

Uppdateringen är intressant av flera skäl. För det första är nätversionen av Svenska ord en flitigt nyttjad resurs. I mars månad 2012 gjordes cirka en miljon uppslagningar i ordboken (Lexinstatistik; jfr också Hult 2008). För det andra kommer den nya versionen att utgöra underlag för den planerade uppdateringen av de tvåspråkiga lexikonerna i Lexinserien. För det tredje torde uppdateringen vara av intresse för Lexinprojektets motsvarigheter i Norge, Danmark och Island. Det finns således flera goda skäl att granska den nya upplagan.

2. Webbsidans utformning

Till den nya upplagan har ordbokens webbsida fått en ny och tydligare layout, se figur 1. På startsidan möts man av en välkomsttext som presenterar Lexinprojektet och de resurser webbsidan erbjuder. Härifrån nås en kort text om uppdateringen av Svenska ord, vilken i sin tur länkar till användaranvisningen ”Om Lexinordböckerna” (mer om denna i avsnitt 3). Ytterligare information om Lexin, t.ex. bakgrund och statistik, ges under fliken ”Om Lexin” på startsidan.

En viktig resurs i ordbokens utanförtext är de bild-, animations- och dialogteman som återfinns under fliken ”Bilder och filmer” (mer om dessa i avsnitt 6.5).

Fliken för lemmalistan är aktiverad i startläget och sökrutan direkt tillgänglig i sidofältet. Där finns också resursen ”Svenskt tangentbord” som förser användare som inte har svenskt tangentbord med bokstäverna å, ä och ö. Mitt samlade intryck av webbsidan är att den är tydlig och inbjudande.

Figur 1: Startsidans utformning.

3. Ordbokens användaranvisning

Användaranvisningen ”Om Lexinordböckerna” är en cirka tjugo A4-sidor lång guide som i huvudsak rör Svenska ord 4. Angående funktion och målgrupp sägs kortfattat att Svenska ord 4 är en inlärningsordbok, avsedd ”för den som lär sig svenska”. Det framhålls att ordboken av detta skäl innehåller rikliga böjnings- och uttalsuppgifter samt uppläst uttal.

Användaranvisningen i övrigt är av praktisk karaktär: den förklarar – utförligt och pedagogiskt – hur ordboken är uppbyggd och hur informationen under respektive komponent ska tolkas.

Dessutom ges information om böjningsmönster som inte belyses i ordboksartiklarna, t.ex. komparering av adjektiv. Användaranvisningen ger även upplysningar om böjningsformer som saknas i ordboken, t.ex. passivum och presens particip. Bildernas viktiga roll i ordboken lyfts också fram. I en bilaga ges en lista på oregelbundna verb och adjektiv.

Det jag kan sakna i användaranvisningen är sådan information som gavs i för- och eftertexterna till de första tryckta upplagorna av Svenska ord: ett resonemang om ordbokens funktion och målgrupp samt redogörelse för avvägningar när det gäller t.ex. lem-maurval och uttalsangivelser (jfr Svenska ord 2: Förord; 842–852). I avsnittet som rör ordförklaringarna i Svenska ord 4 ges dock vissa upplysningar om principiella ställningstaganden, vilket jag återkommer till när jag behandlar betydelsebeskrivningarna.

4. Ordbokens funktion och målgrupp

Användaranvisningen är alltså kortfattad när det gäller ordbokens funktion och målgrupp: Svenska ord 4 är en inlärningsordbok för den som lär sig svenska. De första upplagorna ger mer information härvidlag, men tydligast ringas målgruppen in i en artikel av Martin Gellerstam (1999), tidigare projektledare för Lexin. De tvåspråkiga lexikonen uppges vända sig till nytillkomna invandrare som kan förväntas ha begränsade läsfärdigheter i modersmålet och begränsade erfarenheter av studier i främmande språk; rikt-märket ska vara ”den ovane lexikonanvändaren” (1999:4–5). Eftersom Svenska ord utgör underlag för de tvåspråkiga lexikonen är det rimligt att anta att ordboken, även i den senaste upplagan, är avsedd för samma målgrupp. Det skulle innebära att Svenska ord 4 i första hand vänder sig till användare med blygsamma kunskaper i svenska språket och begränsad erfarenhet av ordböcker.

Till den nya upplagan har man arbetat med att förstärka ka-

raktären av inlärningsordbok, bl.a. genom förenklad terminologi och mer explicit presentation av informationen. Man har också gett ordboken en tydligare inriktning på reception, vilket bl.a. yttrar sig i fler och längre språkexempel som tydligare stöder och konkretiserar definitionen (Malmgren 2012:456).

En annan inlärningsordbok med samma målgrupp är Natur och Kulturs Svenska Ordbok från 2001 (hädanefter NoKSO). För att ge perspektiv på vissa vägval i Svenska ord 4 kommer jag att använda NoKSO som jämförelsematerial.

5. Sökmöjligheter och artiklarnas utformning

Användaren väljer käll- och målspråk i sidofältet på startsidan, och får därigenom tillgång till önskat tvåspråkigt lexikon eller till Svenska ord 4.

Medan man skriver in sitt sökord ges en glimt av lemmalistan; datorn ger successivt förslag på ord som börjar med angiven söksträng. När man väl gjort sin sökning är endast sökordet och ordboksartikeln i fråga synlig. Det är lite synd att man inte ges mer av orientering i lemmalistan. Man skulle t.ex. kunna tänka sig en rullist med lemman i sökordets närhet i lemmalistan.

När det gäller sökmöjligheterna finns det goda chanser att hitta rätt lemma även vid felstavning, och det går utmärkt att söka på alla böjningsformer som ingår i ordboksartiklarna. En mycket positiv nyhet är att man slussas till rätt lemma även om man anger en böjningsform som *inte* ingår i ordboksartikeln, t.ex. ett verb i presens particip eller ett komparerat adjektiv.

Redan i förra upplagan fanns hypertextlänkar till bilder, animationer och uppläst uttal av ordbokens lemman. En avgörande förbättring till Svenska ord 4 är de nya länkarna mellan ord i ordboksartiklarna. Med hjälp av dessa kan man klicka på ett svårt ord i en definition eller ett språkexempel och förflyttas till den

ordboksartikel som beskriver ordet. Tack vare hypertextlänkarna kan användaren också hitta sådana sammansättningar som bara ges som språkprov under det enkla lemmat (t.ex. *äppelpaj* under *paj*). Detta löser problemet med att det annars kan vara svårt för andraspråksinläraren att hitta sammansättningar som inte är lemmaansatta, eftersom det kräver identifiering av och uppslagning på ordets efterled.

Artiklarna i Svenska ord 4 har en genomtänkt mikrostruktur och spatiös layout. Lemmat i fetstil följs av uttalsangivelse och länk till inläst uttal, samt ordklass- och böjningsuppgifter. Därefter ges betydelsebeskrivning, i vissa fall kompletterad med länk till bild eller animation. Eventuella stilkommentarer eller sakupplysningar ges närmast efter betydelsebeskrivningen. De därpå följande språkexemplen är sorterade under upplysande rubriker, ”Sammansättningar” och ”Exempel”. Fasta uttryck presenteras som fetstilta sublemman under rubriken ”Uttryck”. Sist i artiklarna ges valensuppgifter.

6. Artiklarnas innehåll

I följande avsnitt behandlas ordboksartiklarnas ingående komponenter. Granskningen utgår huvudsakligen från artiklar under bokstäverna D och P. Jag valde dessa bokstäver eftersom tidigare metalexikografiska studier utförts på just dem (Sköldberg 2008:322).

6.1. Lemmaurval

Förra upplagan innehöll cirka 28 500 lemman. Till Svenska ord 4 har enligt webbsidan cirka 3 000 nya uppslagsord tillkommit, samtidigt som en del föråldrade ord har utgått.

Lemmalistan innehåller liksom tidigare fyra kategorier av

ord: frekventa ord ur allmänspråket; ord hämtade ur läromedel för målgruppen; samhällsord av betydelse för att orientera sig i det svenska samhället samt vardagliga och talspråkliga ord jämte ”svåra ord” enligt förståelseundersökningar (Svenska ord 2:842; Hult et al. 2010:801).

En frekvent ordtyp som fått ökad representation i lemmalistan är sammansättningar. En del sammansättningar som tidigare gavs som språkexempel har lyfts upp i lemmalistan och en del sammansättningar är nytillkomna. Det är synnerligen positivt att fler sammansatta ord förklaras i lemmalistan. Som bekant är inte bara ogenomskinliga utan också genomskinliga sammansättningar problematiska för andraspråksinläraren, eftersom det är svårt att analysera och urskilja delarna i ett ord på ett främmande språk. Sammansatta ord tenderar att framstå som rätt och slätt långa och krångliga ord. Som exempel på nya sammansättningar i lemmalistan kan nämnas *dagsläge*, *dagligvara* och *panikångest*. Det är för övrigt användarvänligt att man låter ett lodstreck markera gränsen mellan för- och efterled, t.ex. *dags|läge*.

En annan ordkategori som beretts mer utrymme i Svenska ord 4 är partikelverb i lös förbindelse. Eftersom sådana är mycket vanliga, inte minst i vardagsspråket är det positivt med nya partikeluttryck som *dammar av*, *delar in*, *delar upp*, *delar ut*, *delar med sig*, *packar upp* och *packar ur* i lemmalistan. Likaledes förtjänar vardagliga och talspråkliga verb som *dejt* och *diss* sina nya platser i lemmalistan vid sidan av *daddar*, *daltar* och *pajar* från förra upplagan. Som synes har man bibehållit presens som uppslagsform för verben. Presens som uppslagsform var ursprungligen ett önskemål från lärarhåll, då presensändelsen ger en indikation om verbets böjningsmönster och ofta används som ”kom ihåg-form” i andraspråksundervisningen (Svenska ord 2:843).

Lemmalistan har också förtjänstfullt kompletterats med fler nationalitets- och landskapsord, och urvalet är mer systematiskt än tidigare. Nationalitetsorden i Svenska ord 4 täcker in landet,

språket, benämningar på invånare (man och kvinna) jämte det adjektiviska ordet. Därmed har många lemmaluckor fyllts. Till förra upplagans *palestinier* har tillförts *palestinska*, *Palestina* och *palestinsk*, och till landskapet *Dalarna* har tillfogats personbenämningarna *dalkarl* och *dalkulla* (men märkligt nog inte *dalmas*).

Samhällsord för företeelser, institutioner och myndigheter i det svenska samhället, t.ex. *dagpenning*, *dagcentral* och *Diskrimineringsombudsmannen* (nytt lemma), bedömer jag som ett användarvänligt inslag i inlärningsordboken – men de kräver förstås frekvent uppdatering för att hållas à jour.

Frågetecken sätter jag däremot för ett antal mindre frekventa ord som finns kvar i lemmalistan sedan förra upplagan, t.ex. *damasker*, *damast*, *defilerar*, *demagog*, *distingerad*, *durkdriven*, *palaver*, *pamflett*, *parafras* och *pardon*. De ska väl ses som representanter för kategorin ”svåra ord”, men jag ställer mig tveksam till valet att behandla så ovanliga ord i en inlärningsordbok. En del svåra ord har tagits bort ur lemmalistan, t.ex. *deklination*, men jag tycker att man kunde ha rensat betydligt hårdare, för att förstärka karaktären av inlärningsordbok.

6.2. Uttal och betoning

Uttalsangivelser ges inom hakparentes efter lemmat. Ord med grav accent (accent 2) föregås av en upphöjd 2:a, långt ljud markeras med efterföljande kolon, och huvudtrycket i flerstaviga ord markeras med en punkt under det betonade ljudet: [²d̥ɑ:gdröm:er]. Notationssystemet förklaras tydligt i användaranvisningen. Nytt för den fjärde upplagan är att böjningsformer med ett uttal som avviker från grundformen har en egen uttalsbeteckning. Så ges under lemmat *dator* även en uttalsangivelse för pluralformen, varvid användaren informeras om betoningsförskjutningen från *dator* till *datorer*.

Som tidigare används en notation med utgångspunkt i det

svenska alfabetet i stället för det internationella fonetiska alfabetet IPA. Användaranvisningen ger ingen explicit förklaring till vägvalet, men i förordet till andra upplagan framhålls att ett enklare notationssätt utan så många specialtecken bättre tillgodoser behoven hos en målgrupp som inte kan förväntas vara bekant med IPA-alfabetet (Svenska ord 2:845). Det är ett välgrundat argument. Samtidigt kan det förenklade notationssättet orsaka förvirring i vissa fall, nämligen då svenskans uttal av enskilda vokaler avviker från vad som är normalfallet i andra språk. Exempelvis kan [u] och [o] för det svenska uttalet av <u> och <o> leda fel, jfr [pu:del] och [po:l] i ordboken, då vokalerna <u> och <o> vanligen har ett annat ljudvärde (vilket även avspeglas i IPA). Se också Nina Martolas recension i *LexicoNordica* 9 (2002:266) där hon för samma resonemang angående uttalsangivelserna i NoKSO. Jag lutar ändå åt att man gjort en god avvägning. Det är vettigt att undvika specialtecken och användarna måste ändå lära sig hur vokalerna låter på svenska, så det kan vara adekvat att ha dem som grund för notationen. Man får inte heller glömma att ordboken ska passa även de användare som är obekanta med det latinska alfabetet. För dem skulle exempelvis beteckningen [u:] för o-ljudet i *pol* bli synnerligen förvirrande.

Oavsett notationssystem är det svårt att åstadkomma korrekt uttal enbart utifrån fonetisk skrift. Därför är det värdefullt att ordboken liksom tidigare erbjuder möjligheten att lyssna till inläst uttal av uppslagsorden. Tyvärr gäller inte detta de nytillkomna lemmarna i fjärde upplagan.

6.3. Ordklassstillhörighet och böjningsmönster

Ordklassstillhörighet anges för alla ord och redovisas direkt efter uttalsangivelserna. Jag ifrågasätter dock förkortningarna, t.ex. *subst.*, *adj.* och *interj.* för *substantiv*, *adjektiv* och *interjektion*. I en elektronisk ordbok, fri från den tryckta ordbokens omfångs-

RECENSIONER

begränsningar, finns det ingen anledning att använda sådana förkortningar, i synnerhet inte i en inlärningsordbok.

Böjningsuppgifterna för verb och substantiv är mycket tydligare i Svenska ord 4 än i föregående upplaga, se nedan:

Svenska ord 3

diskar, diskade, diskat, diska (!)

pinne, pinnen, pinnar

Svenska ord 4

diskar, att diska, diskade, har diskat, är diskad, diska!

pinne, pinnen, pinnar, pinnarna

Som framgår av exemplet *diskar* användes i förra upplagan en gemensam angivelse för infinitiv och imperativ. Utropstecknet inom parentes efter sista formen fick markera att denna förekom både som infinitiv (utan utropstecken) och som imperativ (med utropstecken). Denna notation kan knappast ses som en användarvänlig lösning. I Svenska ord 4 presenteras infinitiv och imperativ separat, och verbformerna har förtjänstfullt kompletterats med perfektparticipformen. Dessutom används småorden *att*, *har* och *är* framför infinitiv, supinum respektive perfektparticip, vilket hjälper användaren att identifiera formerna och se hur man bildar olika tempus med dem.

Även böjningsangivelserna för substantiv har förbättrats, se *pinne*. Tidigare angavs grundform, bestämd form singularis samt obestämd pluralis. I den nya upplagan anges även bestämd form pluralis, vilket innebär ett värdefullt tillskott.

Notationen för adjektiv är oförändrad med angivelse av böjningsformerna för neutrum och plural.

6.4. Betydelsemoment och betydelsebeskrivningar

I förra nätupplagan valde man ofta att presentera betydelsemoment som separata lemman – även när det rörde sig om närbesläktade delbetydelser hos ett ord. Det fanns t.ex. tre lemman *mänsklig* (jfr Karlsson 2010:19). Till den nya nätupplagan har man återgått till principerna för de tryckta upplagorna och sammanför olika delbetydelser under lemmat, t.ex. tre lexem under *mänsklig*. Jag bedömer det som användarvänligt. Inte bara polysema utan också homonyma ord behandlas under samma lemma om de har samma formella egenskaper, i enlighet med lemma-lexemmodellen (Svenska ord 2:848).

Betydelsemomenten under lemmat presenteras på olika sätt beroende på vilket semantiskt förhållande de har till varandra. När det rör sig om två tydligt skilda betydelse används lexemsiffror, se *packning* nedan.

packning (...)

1. saker som packats, bagage

Exempel:

- Ta bara lätt packning med dig på resan!

2. anordning som tätar mellan två ytor (i vattenkranar o.d.)

Sammansättningar:

- gummi|packning

Exempel:

- kranen droppade, så han fick byta packning

I de fall betydelsemomenten är semantiskt besläktade, t.ex. när det rör sig om en grundbetydelse och en metaforisk användning, följs i stället den första betydelseangivelsen av en kommentar, t.ex. ”utvidgat” eller ”även bildligt” – för tydlighetens skull på egen rad i den nya upplagan – varefter den andra betydelseangivelsen presenteras, se *dagslända*.

dag|slända (...)

en insekt som lever högst några dagar
<även bildligt> kortlivad företeelse

Exempel:

- många trodde att festivalen bara var en dagslända, men nu arrangeras den för tjugonde gången

Jag är kluvet inställd till valet att inte lexemnumrera närliggande eller besläktade delbetydelser. Å ena sidan tydliggör notations-sättet semantiska samband mellan betydelsemomenten – vilket kan vara positivt. Å andra sidan är andraspråksinläraren kanske mer betjänt av en rakare guidning till delbetydelsena. Numrerade betydelsemoment kan då vara att föredra framför en möjligen svårtydd anmärkning som ”<även bildligt>”. Jämför diskussionen (bl.a. i Svensén 2004) om behandling av polysemi och indelning- en av lexikografer i *lumpers*, som slår samman betydelser, och *splitters*, som delar upp i många delbetydelser (Svensén 2004:259, 264–266).

Ett problem i den förra upplagan var att det inte framgick om ett språkexempel illustrerade grundbetydelsen eller den bildliga betydelsen av lemmat. Detta har man nu rättat till. I den nya upp- lagan markeras genom tydlig grafik till vilket betydelsemoment språkexemplet hör, jfr *dagslända*.

En annan förbättring är att många homonyma och polysema ord i definitionerna försetts med en siffra inom parentes som hän- visar till rätt lemma eller betydelsemoment, t.ex. *daggmask* ’en mask (1) som lever i fuktig jord’.

Ytterligare en nyhet i fjärde upplagan är att man använder presens i stället för infinitiv i betydelseangivelserna till verben, jfr *daddar* ’behandlar någon som ett litet barn’. Eftersom uppslagsfor- men för verben är presens, innebär förändringen ökad konsekvens.

Många definitioner har till Svenska ord 4 försetts med kom- pletterande synonymer och antonymer (som i *packning 1* ovan).

Syftet anges i användaranvisningen vara dubbelt: dels ökar de chansen att användaren förstår uppslagsordet, dels kan synonymerna ge ett tillskott till användarens aktiva svenska ordförråd. Jag sympatiserar med resonemanget och ser förändringen som positiv. Det förekommer även synonymförklaringar med en eller två ensamma synonymer i ordboken. Dessa är mer sårbara. Ibland bedömer jag att synonymförklaringarna ger otillräcklig vägledning, t.ex. när *packe* förklaras med 'bunt, trave' – två synonymer som för andraspråksinläraren torde vara nästan lika svåra som uppslagsordet.

Betydelseangivelserna i Svenska ord 4 kännetecknas av precision, vilket i grunden är positivt. Punktvis åstadkoms dock denna precision till priset av en (alltför) hög abstraktionsnivå. I exemplen ovan anser jag att *packning 2* har en svårtillgänglig definition: 'anordning som tätar mellan två ytor (i vattenkranar o.d.)'. Definitionen har ett abstrakt huvudord – *anordning* – och få i ordbokens målgrupp torde vara bekanta med uttrycket *och dylikt* eller förkortningen *o.d.* Ändå är förklaringen tydligare än i förra upplagan där *packning 2* gavs definitionen 'slags tätning (i vattenkranar o.d.)'.

Abstrakta huvudord i ordbokens definitioner är ibland resultatet av ett strikt förhållningssätt till principen om substituerbarhet. Man är noggrann med definitionsformatet, att låta definitionens huvudord vara av samma ordklass som definiendum. Som exempel vill jag ta upp lemmat *dagslända*. Förklaringen till den bildliga betydelsen av ordet lyder 'kortlivad företeelse'. Substantivet *dagslända* förklaras här med en participbestämning *kortlivad* till ett substantiviskt huvudord med hög abstraktionsnivå, nämligen *företeelse*. Med ett friare förhållningssätt vad gäller definitionsformat kunde *dagslända* med en omskrivning få en enkel och konkret förklaring, t.ex. 'något som bara finns under en kort tid' (med ett pronomen som huvudord). I vissa fall gör man också undantag och sätter definitionsformatet inom parentes, jfr lemmat *paket* nedan.

RECENSIONER

Min bedömning är att man lyckats väl med att lemmaansätta definitionernas ingående ord – och tack vare hypertextlänkarna som skapats till fjärde upplagan kan man enkelt klicka sig fram och få ett svårt ord i definitionen förklarat. Jämfört med förra upplagan hittar man förklaringar till fler av definitionernas ingående ord, och det är rent tekniskt lättare att förflytta sig till förklaringen.

Jag kan dock tycka att användarnas uthållighet i konsultationen ibland sätts på prov. På grund av hänvisningsstruktur och svåra ord i definitionerna kan konsultationskedjorna bli långa. Låt oss, som exempel, titta på lemmat *pacifist* med betydelseangivelsen 'anhängare av pacifism'. Här är det troligt att användaren förutom *pacifism* också behöver slå upp det abstrakta huvudordet *anhängare*. *Anhängare* förklaras med synonymerna '*sympatisör, meningsfrände*'. Om inte heller dessa svåra ord är bekanta leder lemmat *sympatisör* till *sympatiserar* med förklaringen 'hyser sympati, instämmer (med viss åsikt)'. Lemmat *instämmer*, i sin tur, ges förklaringen 'uttrycker samma åsikt som någon annan'. Konsultationskedjan kan visserligen ge användaren ett utökat ordförråd – men det är knappast användarvänligt med så här långa kedjor.

Om vi jämför med inlärningsordboken NoKSO, som vänder sig till samma målgrupp, erbjuder NoKSO generellt mer konkreta, direkta förklaringar, jfr *pacifist*: 'en person som tycker att man aldrig ska använda våld och som vägrar bära vapen'. Betydelsebeskrivningarna i NoKSO är över lag mer mångordiga än de i Svenska ord 4, se även förklaringen till *paket* (endast ett av två betydelsemoment citerat):

paket

NoKSO – 'något som man har lagt i en kartong eller lagt omslagspapper kring'

Svenska ord 4 – 'något som är förpackat eller inslaget'

Svenska ord 4 använder ofta koncentrerade definitioner av detta

slag med perfekt particip och satsförkortning där NoKSO väljer aktiv form och relativsats. Fördelen med participkonstruktionerna i Svenska ord 4 är att definitionerna blir ”snygga”, precisa och inte så pratiga. Å andra sidan gör frånvaron av aktörer att förklaringarna blir mer abstrakta, och risken är stor att användaren också behöver slå upp de svåra participen i förklaringarna. NoKSO:s förklaringar är visserligen långa (ibland på gränsen till otympliga), men över lag bedömer jag dem som illustrativa, konkreta och lättillgängliga för andraspråksinläraren, delvis på grund av den aktiva formen. Det ligger något motsägelsefullt i detta att NoKSO med en tydlig begränsning i omfång presenterar mångordiga definitioner medan Svenska ord 4 – en elektronisk ordbok med (i princip) obegränsat utrymme – arbetar med koncentrerade definitioner. Enligt min bedömning skulle Svenska ord 4 nå längre i målgruppsanpassning med ett friare förhållningssätt till substituerbarhetsprincipen. Med längre omskrivningar kunde en del abstrakta ord i förklaringarna arbetas bort och förklaringarna göras mer konkreta, direkta och lättillgängliga.

6.5. Bilder och animationer

Bildteman är en klassisk resurs i Svenska ord som fanns redan i den tryckta ordboken. Cirka 2 000 av ordbokens lemman är länkade till bilder i de 31 bildtemana, och många lemman för konkreta företeelser får härigenom en lättillgänglig förklaring, t.ex. *dal*, *paddinga* och *pakethållare*, för att nämna några. I vissa fall täcker bilden emellertid bara in en av flera delbetydelser. Exempelvis illustreras *paket* med ett sådant paket som man skickar med posten, medan språkexemplen talar om fina julklappar och paket till födelsedagen, vilket möjligen kan orsaka viss förvirring.

Bildtemana visar orden i ett sammanhang och tydliggör gränserna mellan närliggande ord inom ett semantiskt fält. Temat ”tid – klocka och kalender” illustrerar t.ex. hur *morgon*, *förmiddag* och

eftermiddag förhåller sig till varandra. Ordboken innehåller också 15 animationsteman som åskådliggör 700 verb, t.ex. *hickar*, *gäspar* och *blinkar* under temat ”Människa – rörelser och miner”. Dessutom presenterar ordboken videofilmade samtal under tre dialogteman. Syftet är att ge en modell för konversation i specifika situationer, t.ex. vid en arbetsintervju. Inspelningarna fyller en viktig funktion, även om man inte når ända fram vad gäller naturliga dialoger. Sammantaget bedömer jag resursen med bild-, animations- och dialogteman som mycket värdefull för målgruppen.

6.6. Språkexempel

Presentationssättet för språkexemplen har justerats till föreliggande upplaga – och blivit föredömligt tydligt. Sammansatta ord kommer numera först, under rubriken ”Sammansättningar”. Därefter följer en eller flera exempelmeningar och fraser under rubriken ”Exempel”. Slutligen presenteras idiom och andra fasta uttryck under rubriken ”Uttryck”. Idiomen och de fasta uttrycken har fått status av sublemman, varför jag behandlar dem i ett eget avsnitt nedan.

Språkexemplen spelar en oerhört viktig roll i inlärningsordboken genom att konkretisera betydelseangivelserna. Betydelsen av goda språkexempel lyfts också fram av ordboksförfattarna, som framhåller att det är svårt att ge en enkel definition som är förståelig för användare med ett begränsat ordförråd (Hult et al. 2010:807). Denna svårighet har vi sett prov på. Därför är det positivt att Svenska ord 4 innehåller fler syntaktiska språkexempel än föregångaren – enligt användaranvisningen över 22 000 fraser och exempelmeningar, eller nästan ett syntaktiskt exempel per lemma (oklart om siffran inkluderar idiomen). I sammanhanget är det värt att nämna att flera av de svåra definitioner jag diskuterat ovan konkretiseras genom språkexemplen, jfr *pacifist* ’anhängare av pacifism’ med exemplet ”Som pacifist avskydde hon våld”.

Många lemman som tidigare saknade språkexempel har kompletterats med sådana, t.ex. *daddar*. Definitionen till *daddar*, 'behandlar någon som ett litet barn', förtydligas fint och ordet visas i naturlig användning genom följande språkexempel: "– Sluta dadda (med) barnen, de måste ta lite ansvar själva också!"

I revideringsarbetet har man också arbetat med att ersätta infinitivuttryck från förra upplagan och i stället presentera hela satser där man "sätter en scen" med de semantiska roller som är relevanta för förståelsen av ordet (Hult et al. 2010:806–807). Till lemmat *paket* gavs tidigare språkexemplet "slå in paket". I Svenska ord 4 tillförs förtjänstfullt information om aktör, objekt och situation: "De slog in julklapparna i fina paket." Man kan dock ifrågasätta valet att exemplifiera med just *julklapp*. För det första är *julklapp* en ogenomskinlig sammansättning som kräver uppslagning. För det andra rör det sig om en företeelse som är begränsad till kristna kulturer och därmed inte kan förutsättas vara bekant i ordbokens målgrupp i stort. Här skulle man visserligen kunna hävda att det är positivt med språkexempel som ger upplysningar om företeelser i den svenska kulturen, men jag tycker nog att det är mer prioriterat att välja lättydda, mer allmängiltiga språkexempel som ger en så rak väg som möjligt till förståelsen av lemmat. I stället för *julklapp* hade man kunnat välja *present* eller *gåva*. Det är välavvägt och användarvänligt att man i lemmats andra språkexempel kopplar *paket* till *födelsedag*, eftersom paketgivning vid födelsedagar förekommer i många länder som inte delar den kristna julklappstraditionen.

Många lemman är försedda med sammansättningar eller avledning som språkexempel – ofta flera stycken, t.ex. *dagstidning*, *sommardag* och *temadag* under *dag*. Sammansättningarna fyller en viktig funktion. De illustrerar ett vanligt förekommande konstruktionsmönster i svenskan, och språkexemplen visar dessutom hur sammansättningsfogen ser ut i det aktuella fallet. Det är också användarvänligt att sammansättningarna som ges som språkexempel är sökbara.

Vid lemman med fler än ett betydelsemoment visas tydligt till vilket betydelsemoment språkexemplet hör, och ofta ges språkexempel till samtliga betydelsemoment.

6.7. Idiom och uttryck

Idiom och andra fasta uttryck har fått en mer framträdande position jämfört med föregående upplaga. De har lyfts till fetstilta sublemman, vilket tydliggör deras självständiga ställning, och de har fått en fast plats i slutet av artiklarna.

Min bedömning är att ordboken är relativt generös med att anföra idiom och fasta uttryck. Inte sällan presenteras flera idiom under lemmat, t.ex. *göra en pudel* och *pudels kärna* under **pudel**. Det vanliga ordet *dag* representeras av inte mindre än 17 fasta uttryck, fördelade på två betydelsemoment. I de flesta fall hittar man uttrycken under uttryckets alla huvudord: *göra en pudel* visas både under **göra** och **pudel**.

Man kan ändå notera att Svenska ord 4 inte nått lika långt som NoKSO. NoKSO anför fler idiom och erbjuder ofta illustrerande språkexempel till dem, vilket saknas i Svenska ord 4. I en inlärningsordbok inriktad på reception är idiom och andra fasta uttryck viktiga, eftersom betydelsen hos dem inte kan räknas ut utifrån de ingående delarna. Som en ytterligare service till användaren skulle man i nästa steg kunna lägga till ännu fler idiom och komplettera åtminstone vissa av idiomerna med språkexempel för att förtydliga betydelse och användningsområde.

6.8. Valens- och konstruktionsuppgifter

En stor förtjänst i Svenska ord 4 är att man ger explicita valensuppgifter för verb och adjektiv. I sammanhanget kan det vara intressant att nämna att inlärningsordboken NoKSO har kritiserats för avsaknad av sådana (Martola 2002:267–268). Uppgifter om

konstruktion fanns även i förra upplagan av Svenska ord, men notationen har förenklats. Tidigare användes A och B för mänskliga referenter, x och y för föremål eller abstrakta referenter och INF för verb i infinitiv. I den nya upplagan anges mänskliga referenter med *ngn* och föremål och företeelser med *ngt*. INF har ersatts med det mer lättförståeliga VERB. Liksom tidigare används också de transparenta beteckningarna SATS, TID och PLATS – och parentes markerar fakultativ bestämning.

Notationen med A, B, x och y framstod som något komplicerad. Att använda *någon* och *något* är betydligt mer genomskinligt – men med tanke på målgruppen bör man givetvis skriva ut orden. Som det ser ut nu (*ngn/ngt*) är det inte lätt att tyda informationen, såvida man inte läst användaranvisningen där förkortningarna förklaras.

7. Summering

Svenska ord 4, eller Lexins svenska lexikon (2011), är en gedigen inlärningsordbok med omfattande och explicit information: uttals- och ordklassangivelser för alla ord, många böjningsformer, tydligt differentierade betydelsemoment, många språkexempel och fasta uttryck samt formella valensangivelser. Inläst uttal, bild- och animationsteman är också värdefulla resurser för andraspråksinläraren.

Däremot tycks man ha tappat en del ”kringinformation” på vägen, t.ex. utförligare resonemang om ordbokens funktion och målgrupp samt redogörelse för principiella avvägningar. Det är lite synd att man måste gå tillbaka till tidigare upplagor för att läsa om t.ex. principerna bakom lemmaurval och uttalsangivelser.

Bearbetningen inför den fjärde upplagan har helt klart medfört många vinster. Webbsidan har fått en tydligare och mer tilltalande layout och sökmöjligheterna har förbättrats, bl.a. genom hy-

RECENSIONER

pertextlänkar mellan ord i artiklarna. Det är också positivt att fler sammansättningar och partikelverb beretts plats i lemmalistan. Angivelserna av böjningsformer är dessutom mer heltäckande än tidigare och föredömligt enkla att tolka. Presentationen av betydelsemomenten och de tillhörande språkexemplen har också blivit tydligare, och kompletteringen med synonymer till definitionerna fungerar väl. Vidare har språkexemplen blivit fler och rikare i sin utformning, då infinitivuttryck ersatts med hela satser – och idiomerna har vällovligt lyfts till sublemman. Slutligen har valensangivelserna förenklats, även om bruket av förkortningar gör att man inte når ända fram till ett riktigt användarvänligt resultat.

Sammantaget har målgruppsanpassningen ökat. Jag tror dock att man skulle kunna komma ännu längre genom att rensa ut en del lågfrekventa, svåra ord i lemmalistan och ersätta ordbokens förkortningar samt – vilket är särskilt angeläget – arbeta med att förenkla och konkretisera de ibland alltför abstrakta betydelsebeskrivningarna. Lexins svenska lexikon kan mycket väl rekommenderas till målgruppen, men det finns samtidigt potential att ytterligare förstärka karaktären av inlärningsordbok.

Litteratur

Ordböcker

NoKSO = Per-Olof Köhler, Ulla Messelius & Birgitta Hene (2001):

Natur och Kulturs Svenska Ordbok. Stockholm: Natur och Kultur.

Svenska ord – med uttal och förklaringar (1984). Martin Gellerstam

& Kerstin Norén (red.). Stockholm: Skolöverstyrelsen/Esselte studium.

- Svenska ord 2 = *Svenska ord – med uttal och förklaringar* (1992).
Martin Gellerstam, Kerstin Norén & Julian Birbrajer (red.). 2
uppl. Stockholm: Statens skolverk/Norstedt.
- Svenska ord 3 = *Svenska ord – med uttal och förklaringar* (1999).
Martin Gellerstam & Kerstin Norén (red.). 3 uppl. Stockholm:
Statens skolverk/Liber.

Annan litteratur

- Gellerstam, Martin (1999): LEXIN – lexikon för invandrare. I:
LexicoNordica 6, 3–18.
- Hult, Ann-Kristin (2008): Användarna bakom loggfilerna –
redovisning av en webbenkät i Lexin online Svenska ord. I:
LexicoNordica 15, 73–91.
- Hult, Ann-Kristin, Sven-Göran Malmgren & Emma Sköldberg
(2010): Lexin – a report from a recycling lexicographic project
in the North. I: Anne Dykstra & Tanneke Schoonheim (eds.),
*Proceedings of the XIV Euralex International Congress, Leeuwar-
den 6-10 July 2010*. Ljouwert, 800–809.
- Karlsson, Anna (2010): Elektroniska ordböcker – en jämförelse
mellan den svenska och norska internetversionen av Lexins
enspråkiga ordböcker. Göteborgs universitet: Institutionen för
svenska språket. Opublicerat examensarbete.
- Lexinstatistik, <<http://lexin.nada.kth.se/lexin/statistik/2012-mar.html>> (mars 2012).
- Malmgren, Sven-Göran (2012): Från Svenska ord (Lexin) 3 till
Svenska ord 4. I: Birgit Eaker, Lennart Larsson & Anki Mattis-
son (red.): *Nordiska studier i lexikografi 11. Rapport från Konfe-
rensen om lexikografi i Norden, Lund 24–27 maj 2011*. (Skrifter
utgivna av Nordiska föreningen för lexikografi 12.) Lund, 454–
465.
- Martola, Nina (2002): Två nya lättillgängliga ordböcker. I: *Lexico-
Nordica* 9, 253–270.

RECENSIONER

Sköldberg, Emma (2008): Natur och Kulturs Stora Svenska Ordbok. I: *LexicoNordica* 15, 317–333.

Svensén, Bo (2004): *Handbok i lexikografi. Ordböcker och ordboksarbete i teori och praktik*. 2 uppl. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.

Lisa Loenheim
doktorand i nordiska språk/folkhögskollärare i svenska som andraspråk
Institutionen för svenska språket
Göteborgs universitet
Box 200
SE-405 30 Göteborg
lisa.loenheim@svenska.gu.se